

Sláva Bohyně a původ gména Slawůw čili Slawjanůw... Jána Kollára*

Peter Podolan

Dôvodom pre vznik diela *Sláva Bohyně a původ gména Slawůw čili Slawjanůw*¹ bola údajne prosba P. J. Šafárika, ktorý Kollára požiadal o upozornenie na prípadné chyby v *Slovanských starožitnostiach* (1837). Kollár považoval za potrebné odpovedať hlavne na Šafárikovu stať o mene Slovan a pôvode tohto mena, kde Šafárik vyvracal Kollárovo názory na túto problematiku.² I keď sa zhoduje so Šafárikom, že národné meno nie je dôležité, ale záleží na skutkoch národa,³ predsa sa snaží presadiť svoju koncepciu založenú na forme Slav- (teda Sláv, Slavjani a pod.).

Napriek tomu, že sa v celom diele snažil čitateľa presvedčiť o tejto pravde vedeckými dôkazmi, predsa je z jeho textu cítiť istý závan umelecko-estetického dôvodu pre argumentáciu v prospech formy Slav-: „*Slow Slowo Slowan nemá zhola žiadného poetického momentu a potahu v sobě, nebudj žiadného tušenj a tauženj, newábj aesthetický cit žádnau kauzelnau wnadau gako Slaw Sláva.*“⁴ Okrem básnického použitia, Kollára k vlastným záverom vedie intuícia, „*temný cit mé prvny mladosti zde [...] rozwinutý a w gasnou powědomost proměnený podávám.*“⁵

Záujem o rozriešenie problému pôvodnej formy národného mena Slovanov bol o to dôležitejší, pretože Kollár vyznával prioritu jednotného etnonyma a až sekundárne

* Príspevok vznikol ako výstup projektu „Slovenská historiografia do konca 19. storočia o počiatkoch slovenských dejín“ – VEGA 1/0196/13.

¹ KOLLÁR, Ján. *Sláva Bohyně a původ gména Slawůw čili Slawjanůw w listech k welectenému příteli panu P. J. Šafarjkovi od Jana Kollára. S příjdwky srownalost indického a slawského žiwota, řeči a bájeslowj ukazugjcjmí.* Pešť : Tiskem J. M. Trattner-Károlyiho, 1839. [ďalej iba **Sláva**] Práca je posledným ohnivkom v reťazi Kollárových vedeckých práce venovaných otázke národných mien prevažne slovanských etník. Sem patria predovšetkým diela: *Ableitung und Erklärung den National – Namens Magyar.* (1827); *Rozprawy o Gmenách, počátkách i starožitnostech národu Slawského a geho kmenů.* (1830).

² Tie Kollár podal v *Rozprawách o Gmenách, počátkách i starožitnostech národu Slawského a geho kmenů.* (1830). Šafárikove úvahy berie akoby ako výzvu k literárnemu súboju, vyznáva sa, že jeho (J. K.) dôvodom nebola urazená ješitnosť. Z textu však predsa vyplýva, že sa Kollár cíti dostatočne oboznámený s problematikou, aby sa vzoprel v argumentácii „*ochechulnému swůdci*“ – teda Šafárikovi. *Sláva*, s. 3. Podobne píše Kollár v liste Michalovi Godrovi z 9. júna 1837 – „...náš Šafarik pilný a výborný dějopisec, ale nešťastný etymolog, zvláště v národních jmenách...“. List Jána Kollára Michalovi Godrovi z 9. júna 1837. AMBRUŠ, Jozef. *Listy Jána Kollára I.* Martin : Matica slovenská, 1991, s. 170.

³ Porovnaj KOLLÁR, Ján. *Ableitung und Erklärung den National – Namens Magyar.* Pesth : Gedruckt bey Matthias Trattner Edlen von Petróza, 1827, s. 19. [ďalej iba **Ableitung**]

⁴ Podobne „*Na půdě Sláwy [...] má básnjř hotowau celau poetickau scenerii a mašinerii, tu ethnographia, historia, topografia, mythologia dwau swětůw, Asie a Europy, k pomoci stogj.*“ Kollár dôvodí estetikou slova Sláv, Sláva, jeho ľubozvučnosťou. Ako príklad jeho použitia cituje súdobých autorov ako Bohuslava Tablica, Josefa Jungmanna, Václava Hanku, ale i Františka Palackého a Pavla Jozefa Šafárika. *Sláva*, s. 150-151, 4.

⁵ *Sláva*, s. 9. Porovnaj aj záver listu (kapitoly).

predpokladal „kmeňové“ štiepenie napríklad na Čechov, Poliakov, Srbov a pod.⁶ Aj pri použití zjednocujúceho výrazu napríklad Čecho-sláv, Serbo-sláv cítil, že použitiu formy -slav „... *gakýsi hluboký a tagný, přirozený cit nás tomu učj...*“⁷

Pretože Šafárikove vývody stáli na dôveryhodnom listinnom materiáli, kde formu národného mena Slov- obsahujú pramene najstaršie, kým formu Sláv-, Slaw pramene až od 17. – 18. storočia,⁸ prichádza Kollár s metodickým rozšírením platformy historickej vedy – „*pro gasnegšj pořádek rozděljm všecy tyto Waše i ginde pronešené námjtky proti Slaw a důvody pro Slow pode tři třjdy, totiž, takové které se látky a formy a svědkův, čili etymologie, gramatiky a historie⁹ týkaj, s předesláním však nového, Wami naskrze pomínutého, a předce téměř nejpodstatnegšjho důvodu a živlu, totiž mythologického a národnobánsnického.*“¹⁰ Z historiografického hľadiska to znamenalo pokus o zmapovanie obdobia prehistórie Slovanov a použitie nepísaných prameňov.¹¹ Táto argumentácia je pre pochopenie jeho historizmu, ale i vedeckej metódy nesmierne dôležitá. Kollár si bol vedomý, že jeho ideoví protivníci budú spochybňovať použitie vyššie zmienených „prameňov“ „*ve věci, která gedině na historické a gazykospytné cestě dokázána býti může...*“¹²

Mytológia a ľudová slovesnosť v súdobej vede a literatúre hrala dôležitú úlohu a tieto sa tešili vo všeobecnosti pomerne veľkému záujmu ako pamiatky národa a jazyka, Kollár sám (rovnako i Šafárik) si tento fakt uvedomoval.¹³ Kollárom očakávané prekvapenie, či iróniu na toto obohatenie rozsahu skúmania, formálne adresované Šafárikovi, je v skutočnosti

⁶ *Sláva*, s. 97. Vízia spoločnej jednoty v dávnoveku tak silne korešponduje s víziou budúceho opäť (!) zjednoteného Slovanstva. Bližšie pozri PODOLAN, Peter. Generácia Všeslávie a jej koncepcia národa. In *Studia Academica Slovaca* 38, Bratislava : Univerzita Komenského, 2009, s. 245.

⁷ *Sláva*, s. 151.

⁸ *Sláva*, s. 5.

⁹ Tieto tri vedné disciplíny využil pri svojej argumentácii Šafárik, ide teda o logický súhrn disciplín, k problematike a metódy, ktoré používala súdobá „exaktnejšia“ slovanská veda (slavistika). Využitie jazykovedy bolo považované za nutné. Už v roku 1827 Kollár cituje Samuela Bogumiľa Lindeho – *Grundsätze der Wortforschung angewandt auf die polnische Sprache*. (1805-1806) „*Der Geschichtschreiber kann den Ursprung einer Nation nicht erforschen, ohne die Resultate der Wortforschung theils zu bestätigen, theils zu benutzen.*“ *Ableitung*, s. 19.

¹⁰ *Sláva*, s. 6.

¹¹ Z hľadiska historiografie Šafárik bádanie v tomto období, pre ktoré neexistujú písomné pramene, nepovažoval za potrebné, pretože jeho výsledky, akokoľvek pravdepodobné, sú iba dohadmi. Kollár spochybňuje označenie predhistorické = bezhistorické, (v čom má v zásade pravdu) a menuje množstvo historických záznamov aj pre toto obdobie. Ukazuje slušné znalosti o najstarších písomných zmienkach o Slovanoch, hoci nemôžeme presne určiť, nakoľko ide vlastne o znalosť prameňov uvedených v *Slovanských starožitnostiach*. Kollár pochybuje o Ptolemaiových Stavanoch a za prvú nepochybnú zmienku považuje Slavinov u Prokopia a Jordanesa. Náš učenc sùhlasí so Šafárikovou tézou (*Starožitnosti*, zv. I., s. 521.), že sa v prameňoch „ukrývajú“ Slovania i pod inými etnonymami. *Sláva*, s. 96-97.

¹² *Sláva*, s. 6.

¹³ Porovnaj napr. ŠAFÁŘÍK, Pavel Jozef. *Slovanské starožitnosti*. (ed. Jireček, J.) zv. I. Praha : Nákladem knihkupce Bedřicha Tempského, 1862, s. 12, 26-27. [ďalej iba *Starožitnosti*]

určené širšej verejnosti (osvetový rámeč), jednak však ľuďom, ktorí sa negatívne stavali k jeho vedeckým snahám. Vysvetleniu zaradenia mytológie a spevov medzi historické pramene preto venuje veľa priestoru.¹⁴

Jeho poňatie najstarších slovanských dejín ako dejín národa bolo určujúce a mytológia vo zmysle akéhosi národného náboženstva mala zohrávať zásadnú úlohu pri dejinnom správaní národa: „...*Mythologie pohanská [...] našim předkům pohanským gako i pohanským Řekům, Řjmanům, Skandům atd. byla ona prawda a skutečnost, podle které oni celý swůg život řjdili a zprawowali... Mythologie gest nejstaršj historie náboženstva, jest barwa, njžto národ svůg wniterný i zewniterný život sám nejlépe maluge. Každý mythus má gistau pravdu za zárod... a toho se my držíme.*“¹⁵

Súčasne mýtus pre Kollára predstavuje naračný prameň: „*Tato historická, gistá a nepochybná stránka Mythologie gest ta studnice, ze které my zde wážiti chceme, a která pro nás tak důležitá a hodnowěrná gest a býti musj, gako kterákoli giná historie starých časůw, owšem gešte wíce, anť tato negen od sawěkých očitých svědkůw we klasických spisech nám podána, ale i prastarými pjsněmi a obřady w lidu posawád žigjcími, potvrzena gest.*“¹⁶

Z hľadiska metodiky je podstatná Kollárova obhajoba použitia etymológie, ktorá „...*bez mythologie, archäologie, národní poezie, ethnographie, geographie, historie, architektury, numismatiky atd. za balatku nestogj...*“¹⁷ V prípade Slovanov zostalo množstvo takýchto stôp, „*nebo národ, zwláště veliký a starodáwný, kudy kráčel a kde žil, wšudy a wšemu wůkol stopy a památky swé národnosti wtlačil.*“¹⁸ Použitie etymológie považuje pre najstaršie dejiny za nutné, lebo pomocné vedy historické ako diplomatika, heraldika, sfragistika a pod. nemožno uplatniť, keďže „*gediné spisy a listiny gsou zde národnj pjsně*

¹⁴ *Sláwa*, s. 6-8. Je pravdepodobné, že Kollár niektoré z náhľadov na pohanstvo Slovanov získal z práce Zoriana Dolegu Chodakowského – *O Słowiańszczyźnie przed chrześcijaństwem i W. Surowieckiego zdanie o pismie témże z dodaniem krótkiej wiadomości o Chodakowskim i korespondencyi jego*. Krakov 1835. Kollár ju dostal v roku 1836. List Jána Kollára Jakobovi Golovackému z 7. júna 1836. AMBRUŠ, ref. 2, s. 153-154, 371.

¹⁵ *Sláwa*, s. 6. Ak bola predtým mytológia (starovekých národov) zaznávaná v spojitosti s pohanstvom, alebo chápaná iba ako pomôcka pre pochopenie antiky, vo vnímaní veľmi podobnom romantizmu sa spoločne s ľudovou slovesnosťou získava dôležité miesto v sebaidentifikácii národa. Kollár si túto spojitosť veľmi dobre uvedomoval, svoj názor však súčasne zaštitoval názormi významných mysliteľov ovplyvňujúcich vtedajšiu dobu (na prvom mieste menuje Johanna Gottfrieda Herdera, ale i Johanna Wolfganga Goetheho, Jacoba Grimma a i.). Porovnaj *Sláwa*, s. 6-8, 118.

¹⁶ Kollár tu mýtus striktné odlišuje od bájky, od vymyslených príbehov a chápe ho ako „*nepowědomé detinskomládenecké wywinutj mudrckonáboženského náhledu swěta.*“ Chce sa tak zrejme vyhnúť „bájkam“, s ktorými sa tvrdo vysporiadala už osvietenská historiografia, národné mýty pre neho predstavujú inú kvalitu. Porovnaj *Sláwa*, s. 7.

¹⁷ *Sláwa*, s. 7, rovnako 148.

¹⁸ *Sláwa*, s. 148. Ide o parafrázu Šafárikovej tézy. *Starožitnosti*, zv. I., s. 558.

a starozvyky sprostého lidu, které se však s počátkem národu zrodily a s náboženstwjm i s národnými hrami od gakživosti [...] nepřetržite zdedeny bývají.“¹⁹

Použitie i neslovanských analógií a porovnávacej jazykovedy i mimo slovanský rámec poukazuje nielen na Kollárovu vieru v existenciu pôvodného indicko-slovanského, praslovanského, či indoeurópskeho národa.²⁰

Kollár vysvetľuje aj kompilačný charakter diela. Množstvo citátov je podľa neho nutné, pretože „*w podobných pátránjch nedá se nic vymysleti, nic a priori čerpat: wšecká zásluha spisovatele záleží zde práwě ve hledánj a wolenj svědkůw w kritice gegich výroků, v důmyslném srownáwaní odlehlých, na první pohled rozdjlných a přece totožných, věci a wůbec v maudrém rozpořádání a sestawenj celosti.*“²¹

Vďaka relatívne exaktnému citovaniu prameňov²² je možné menovať hlavné zdroje Kollárových informácií o pôvodnom slovanskom náboženstve, ale i určiť približný rozsah jeho historického vzdelania. Z pôvodných prameňov používal najmä dielo Helmolda, Ditmara, Adama Brémskeho, Witichinda, Jordanesa, Prokopia, Herodota, Strabóna, Cassiodora a Nestora.²³ Dôležitým zdrojom „starobyľého“ slovanského jazyka bol pre Kollára i *Rukopis Královédvorský*.²⁴ Pramenná báza je približne na rovnakej úrovni ako v diele *Výklad čili přímětky a vysvětlivky ku Slávy dceře* (1832).

Napriek tomu, že úvodná kapitola obsahuje akýsi obsah diela,²⁵ metodologicky je Kollárova logická osnova tohto náčrtu trochu odlišná. V prvom rade Kollár nesúhlasil s chronologickou prioritou foriem národného mena začínajúcich Slov- (Slovania)

¹⁹ *Sláva*, s. 7. Kollár cituje Johanna Gottfrieda Herdera, Johanna Wolfganga Goetheho, Jacoba Grimma, Claudeho Fauriela ale i viacerých súdobých slovanských bádateľov ako Bartolomeja Kopitara, Kazimierza Brodzińskiego, Jana Pawła Woronicza, Walentyho Chłędowskeho, Nikolaja Vasilieviča Gogoľa, Osipa Maximoviča Bodjanskeho, Waclawa Aleksandra Maciejowskeho, ktorí sa venovali obsahu národného ducha a prežívaniu prastarých zvykov, mravov a čít u prostého (vidieckeho) ľudu (najmä v ľudovej piesni). Porovnaj *Sláva*, s. 7-8.

²⁰ Ak Kollár označuje Indov za predkov Slovanov, jedným dychom pridáva, že Germáni boli ich večnými susedmi. *Sláva*, s. 61. Predstavu prvotného nečleneného národa a jeho jazyka (európsko-ázijského), bez bližšej špecifikácie uvádza už v dielku o pôvode mena Maďar. *Ableitung*, s. 8, 13.

²¹ *Sláva*, s. 9. „Výber svedkov“ budí obavy či pod ním Kollár nemyslí úmyselné použitie potrebných prameňov a zamlčanie prameňov s iným názorom. Rovnako „kritika prameňa“ by v tomto svetle mala negatívne konotácie. *Sláwu Bohyni...* nemožno nazvať kompilačným dielom, tento charakter majú až dodatky – porovnanie života a zvykov Indov a Slovanov. Toto nastavenie však možno ľahko pochopiť – Kollár sám nemal takmer žiadne vedomosti o živote Indov. Samotnému spôsobu citovania a použitiu citácií ani Kollárovej metóde kompilácie nemožno z formálnej stránky mnoho vyčítať, problémom sú skôr niektoré jeho tézy, ktoré takýmto spôsobom obhajuje.

²² Na mnohých miestach dokonca prevzal rozsiahlejšie pasáže z menovaných diel; napr. *Sláva*, s. 69-70.

²³ Žiaľ nie je možné zistiť, či Kollár čítal všetky z menovaných diel, alebo citoval iba hotové fakty podľa sekundárnych diel, napr. Šafárikových *Slovanských starožitností*. Diela nemeckých kronikárov Kollár určite poznal podrobnejšie. Porovnaj napr. *Sláva*, s. 68, 69, 71, 73, 74, 92, 117, 121, 141.

²⁴ *Sláva*, s. 69-70.

²⁵ 1. Dokázať, že existovala bohyňa Sláva 2. Že od jej mena pochádza meno Slovanov (Slávov) 3. Ako sa pôvodné Slav- zmenilo na Slov- 4. Dôvody a námietky pre a proti Slav- a Slov-. *Sláva*, s. 9. Tento stručný koncept sa v mnohom podobá na „osnovy“, ktoré Kollár používal v úvode svojich kázni.

a so Šafárikovými názormi o ich výlučnosti. Výsledkom jeho argumentácie má byť používanie foriem Slav- (Sláv, Slavjani a pod.). Najdôveryhodnejším dôkazom svojho tvrdenia sa mu zdá pomenovanie národa podľa jeho (hlavného) božstva (teda Slávy),²⁶ čo považuje za dôkaz „vysokiej starobylosti národa“.²⁷ Slovania mali prijať meno svojej bohyne za svoje i pre ich samotnú náboženskú povahu,²⁸ ktorá tu nadobúda zvlášť historicky hybný rozmer.²⁹ Koncept spojenia mena národa a jeho božstva jasne pochádza najmä z nemeckého príkladu a Tacitovej zmienke o bohovi Tuiskovi (Teutovi)³⁰ a Teutónoch – Germánoch.³¹ Analogicky Kollár aplikuje starší názor o pôvode mena Slovan/Sláv od „slávy“, ktorú však celkom špecificky personifikuje ako bohyňu.³² Túto novú myšlienku sa Kollár snaží obhájiť za pomoci mnohovrstvového sledu analógií. Ideologicky nová, romantická rovina zanesená do historiografie mu otvára rozsiahle pole argumentačných možností, kde každej podmnožine problematiky venuje samostatný list/kapitolu. Hlavnú oporu pre existenciu bohyne Slávy vidí v domnelých, jej venovaných náboženských

²⁶ *Sláva*, s. 36. Podľa Kollára to bolo za starých čias bežné, ba zvykom, porovnaj *Sláva*, s. 58. Koncept vzniku mena národa od jeho božstva je pritom samostatnou kategóriou Kollárovho výkladu. Takto odvodil i Šafárik meno národa Koledicov od bohyne Koledy, čo Kollár používa s početnými ďalšími príkladmi. *Sláva*, s. 75-80. Kollár sa teda odchyľil od svojho staršieho konceptu pôvodu národného mena od osobného mena hrdinu, vojvodu a jeho prenesenia (cez rodinu, mesto, krajinu) na celý národ. Porovnaj *Ableitung*, s. 17. Podobne François-Marie Arouet Voltaire uvažuje o pôvode národu z rodiny, prostredníctvom reči. KUDRNA, Jaroslav. *Kapitoly z dějin feudální a buržoasní historiografie a filosofie dějin*. Praha : SPN, 1954, s. 69. Priamy dosah tejto idey nie je u Kollára možné jednoznačne posúdiť, bol však dobrým znalcom Voltairovho diela.

²⁷ *Sláva*, s. 58. Kollár pritom dôvodí, že „národ a náboženství ve starém světě tak spolu splývali a stotožňování byli...“; „národnost staých národů záležela v náboženství; jeden národ dělil a rozeznával se ode druhého nejvíce skrze své bohy a způsob ctění gegich: toto bylo gegich národnj Palladium.“

²⁸ *Sláva*, s. 67. Kollár tu teda argumentuje jednou z vlastností – nábožnosťou, ktorú pripísal Slovanom už v kázni *O dobrých vlastnostiach...* (1822) Porovnaj *Sláva*, s. 67-75. Novinkou sú azda citáty z Helmonda, Prokopia a *Rukopisu Královédvorského*, ktoré túto slovanskú vlastnosť dokladajú.

²⁹ Kollár zdôrazňuje náboženskú zanietenosť Vladimíra, Rastislava, Svätopluka, Koceľa, Jaromíra, Václava, Gottschalka. *Sláva*, s. 71-72. U posledne menovaného zmieňuje tlmočenie pri liturgii do slovanského jazyka; nevšíma si jeho evidentné ponemčenie mena.

³⁰ Kollárovo (Caesarovo) splyvanie Germánov a Keltov, umožnilo privlastniť keltského boha Teuta (Teutatés) Germánom a jednoduchšie tak etymologicky vyvodit' – Teut – Teutóni. Tacitus totiž hovorí o bohovi Tuiskovi. Je však možné, že autormi tejto konštrukcie sú niektorí nemeckí autori. Porovnaj príslušné citáty *Sláva*, s. 61, 147-148. Porovnaj VULPIUS, Christian August. *Handwörterbuch der Mythologie der deutschen, verwandten, benachbarten und nordischen Völker*. Leipzig : Bei Wilhelm Laufer, 1827, s. 319.

³¹ Porovnaj zmienky *Sláva*, s. 16, 19, 61, 126. Za Germánov však Kollár pokladá i Keltov = Galov. Jeho prameňom tak okrem Tacitovej *Germanie* boli i Caesarove *Zápisky o vojne galskej*.

³² Vystáva tu otázka nakoľko mohla tento Kollárov originálny koncept ovplyvniť postava „Matky Slávy“ z básne Jakuba Jakobeia *Gentis Slavonicae lacrumae, suspiria et vota* (1642), ktorú Kollár poznal zrejme už okolo r. 1811. I keď v latinskom origináli vystupuje ako „Slavica gens“, teda v ženskom rode, v tomto prípade totiž ide aj o prenos cirkevnej symboliky. Jakobeova báseň je prepracovaním básnickej skladby českého protestantského autora Václava Klementa Žebráckého *Tempus eret, quo parva quidem sed debita caelo gens* (Praha, 1614), v ktorej ale vystupuje „Matka cirkev“. Aj ona sa žaluje Kristovi na početné príkoria (rekatalizácie). V forme pozitívnej postavy, ktorá sa Kristovi prihovára za hriešnikov (či obete) sčasti kopíruje obraz kultu Panny Márie. Rovnako toto nastavenie ukazuje nakoľko bolo pre českých protestantov, ale i neskôr slovenských evanjelikov zásadné zotrvanie v spoločensktve cirkvi. U katolíkov pôsobil veľmi podobne mariánsky kult (vrátane previazania napr. s vládou Márie Terézie). Tento ženský charakter, vrátane ďalších atribútov, ktorý zostal aj v dnešnej sume symboliky Slovákov teda pochádza aj z týchto koreňov, avšak zaslúžil by si oveľa hlbšie spracovanie.

piesňach,³³ v ľudových piesňach, kde sa zachovali pohanské rituály a analogicky vyhľadáva vhodné body pre paralelu u okolitých príbuzných i cudzích etník.³⁴ Najdôležitejšia je identifikácia s (domnelou?) indickou bohyňou Suaha/Agnaji,³⁵ ale i s škandinávskou Sagou,³⁶ gréckou Famou/„Slávou“/Klio³⁷ či rímskou Gloria/Honor.³⁸

Bohyňu Slávu však Kollár v skutočnosti vôbec jasne nešpecifikuje.³⁹ Jej charakter a atribúty sa ukrývajú pod rúskom „zrejmych“ analógií a jasnej identifikácii takmer nevenoval priestor. Celkový obraz bohyně Slávy čitateľ musí hľadať v texte na niekoľkých miestach. Pritom pripísanie ženského božstva Slovanom, t. j. „synom Slávy“⁴⁰ je ďalšou personifikáciou ich jemných, „ženských“ vlastností, čo je pokračovaním Kollárovho výkladu o vlastnostiach Slovanov.⁴¹ Sláva je podľa najvýznamnejšej – indickej analógie bohyňou ohňa⁴² či slnka⁴³ avšak aj Matkou náboženstva (!), prostredníkom medzi bohmi a ich ctiteľmi (!), má vlastnosti všetkých bohov, udeľuje šťastie i nesmrteľnosť.⁴⁴ Kollár teda u starých Slovanov predpokladá uctievanie ohňa.⁴⁵ „Sláva“ je „národným bohom“, personifikujúcim

³³ Porovnaj *Sláva*, s. 10-15. V ľudovej piesni zostali zachované pôvodné pohanské náboženské rituály, ktoré sa však boli implementované v rámci kresťanského názvoslovia. Porovnaj *Sláva*, s. 16-19.

³⁴ Porovnaj spevy u Nemcov a Tacita. *Sláva*, s. 19, 22.

³⁵ *Sláva*, s. 24, 25, 73, 74. Reťazec Sláva, Swaha, Suaha je prepojený etymologickou konštrukciou.

³⁶ *Sláva*, s. 38-39.

³⁷ *Sláva*, s. 39, 42.

³⁸ *Sláva*, s. 43. Aj medzi grécko-rímskou a slovanskou mytológiou sa podľa Kollára nachádza veľa styčných bodov. Používanie slovanských (čiastočne umelých) verzii mien antických bohov (napr. už v Slávy dcere), mu prinieslo kritiku, že pre slovanský panteón používa vlastne iba poslovančené mená antických bohov. Porovnaj *Sláva*, s. 57.

³⁹ Dielo je vlastne súborom analógií a konštrukcií, v ktorých sa slovanská mytológia úplne stráca – podľa Kollára ale „*Jest tam téměř o celé staroslovanské mytologii řeč.*“ List Jána Kollára Waclawovi Aleksandrovi Maciejowskému z 23. mája 1838. AMBRUŠ, ref. 2, s. 185-186. Na obhajobu Kollára treba uviesť, že autori zaoberajúci sa rozborom a popisom mytológie podobne ako on často sklzávajú k analógiám na rozsiahlom priestore a často až neuveriteľným (aj keď možným) konštrukciám. Porovnaj známe práce ako FRAZER, James George. *Zlatá ratolest*. Praha : Československý spisovatel, 2012. či GRAVES, Robert. *Řecké mýty*. Praha : Levné knihy KMA, 2004; ale i primárnu kritiku tohto prístupu GELLNER, Ernest. *The Concept of Kinship and Other Essays on Anthropological Method and Explanation*. Oxford, New York : Basil Blackwell, 1987, s. viii-ix.

⁴⁰ *Sláva*, s. 152.

⁴¹ Táto skutočnosť obzvlášť vynikne v porovnaní s Germánmi a ich mužským božstvom.

⁴² *Sláva*, s. 35. Kollár pri hľadaní obrázka boha Aghni a hlavne jeho manželky Svahy prosil o pomoc Václava Hanku, poslal mu rozsiahly zoznam diel venovaných problematike indických náboženstiev, pričom je jasné, že ide o diela, ku ktorým sa sám nemohol dostať. Listy Jána Kollára Václavovi Hankovi z 30. novembra 1837 a 28. marca 1838. AMBRUŠ, ref. 2, s. 181-184. Hankovi sa nepodarilo nájsť žiadané vyobrazenie, písal preto dokonca Janovi Vilémovi Helferovi priamo do Kalkaty. Hanka poslal Kollárovi anglické preklady indických piesní, ktoré Kollár použil. Napokon Kollár získal i údaje z niektorých požadovaných diel, konkrétne pozri AMBRUŠ, ref. 2, s. 405-406.

⁴³ Zoznam vydaných diel, príloha Kollárovho životopisu. KARÁSEK, Jozef (ed.). Autobiografie Jana Kollára. In PASTRNEK, František (ed.). *Jan Kollár, 1793-1852. Sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce „Slávy dcery“ na oslavu jeho stoletých narozenin*. Vídeň : Český akademický spolek ve Vídni a Slovenský akademický spolek „Tatran“ vo Viedni, 1893, s. 280.

⁴⁴ *Sláva*, s. 73.

⁴⁵ *Sláva*, s. 35-36.

všetkými svojimi vlastnosťami Slovanov.⁴⁶ Má príbytok v nebesách⁴⁷ a je jej vlastná biela farba, tak obľúbená u Slovanov.⁴⁸ Sláva je onou bohyňou, ktorú do boja nosili na zástavách polabskí Slovania.⁴⁹ Napriek vyššie uvedeným atribútom na inom mieste v zápale argumentácie o pôvode mena Slovanov od bohyne Slávy tvrdí, že „*Pohanstj bohové nebyli geště entia methaphysica transcendentalia, ani Hegelský idealizmus: oni byli rytiny z dřeva, z kowu a giných makavých hmot.*“⁵⁰ Samotné vysvetlenie názvu Slávi (Slovania) od bohyne Slávy Kollár ešte dupľuje, keď etymologickou reťazou objasňuje i pôvod názvu Veneti/Wendi od sanskritského synonyma Vand = Swaha. Od rovnakého koreňa možno vyvodit' i Vandalov, ktorí boli považovaní za predkov Poliakov, všeobecne teda Slovanov.⁵¹

Okrem Slávy vytvára Kollár i Suobu, Svobu – bohyňu slobody.⁵² Na základe slovanskej vlastnosti – slobodomilovnosti načrtáva spojitosť medzi Suobenmi u Ptolemaia a Slovanmi (Suobeni – Sloveni). Toto spojenie sám hodnotí záporne, zrejme i preto, lebo by bolo dokladom o prioritě Slov-, čo sa mu nehodilo do nosnej tendencie celého diela.⁵³

Podobnosti či identitu medzi Slovanmi a Indami Kollár vidí okrem Slávy⁵⁴ i u iných bohov,⁵⁵ pretože Slovania „...*zachowali neyauplnęgi, neypřesnęgi a neyčerstwęgi... ...gak gmęna tak i význam indických božstw.*“⁵⁶ Menuje teda hlavné analógie: Bram – Prowe, Prom = Parom⁵⁷; Karta – čert = Černoboh; Trimurti – Triglaw,⁵⁸ Šiva – Siwa, Živa,⁵⁹ Lakšni – Láska, Lada; Kamala – Kupalo; Dew – Div; Indra – Perún; Marana – Morena⁶⁰ ale

⁴⁶ Sláva, s. 73. „*U starých národů [...], že sobě ze společných a všeobecných bohův nebo bohyň gednoho gakoby miláčka wywolili, který se s gegich národním duchem a charakterem, s gegich způsobem myšlenj a cjtěnj, s gegich mravnjmi vlastnostmi, wášněmi a náruživostmi, s gegich obchodem a zaneprázdněnjm, s gegich zeměpisným položenjm a ginými okoličnostmi neyvje srovnával; kterého proto, gako swého národnjho boha nad giné wjce ctili, gemu swá města, swé župy, kraginy, swé rodiny a kmeny posvětili, anobrž často i geho gměno na sebe brávali...*“

⁴⁷ Sláva, s. 43. Táto vlastnosť je spoločná pre všetky jej mytologické „sestry“ u iných národov.

⁴⁸ Sláva, s. 26, 41, 45. Prameňom tohto názoru je citát o bielych koňoch zo Svantovítovej svätyně na Rujane u Saxa Grammatica. Porovnaj KOLLÁR, Jan. Výklad čili přímětky a vysvětlivky ku Slávy dceře od Jana Kollára. In *Spisy Jána Kollára*. Díl II. Praha : Nákladem knihkupectví I. L. Kober, 1862, s. 97, 101, 103.

⁴⁹ Sláva, s. 20, 68. Tento údaj o obyčaji polabských Slovanov našiel Kollár u Ditmara.

⁵⁰ Kollár tu reaguje na Šafárikovo tvrdenie, že mená krajín, riek a pod, sa najprv tvorili podľa vecí hmotných a nie nadzmyselných. Sláva. s. 146, 147.

⁵¹ Sláva, s. 34.

⁵² Porovnaj kázeň *Chvála rozumné svobody*. KOLLÁR, Jan. Nedělní, svátečné a příležitostné kázně a řeči. Výbor. (ed. Kusáková, L.) Praha 1995, s. 62 a znelku I, 74. Slávy dcera [1852] KOLLÁR, Ján. *Dielo I. Básne*. (ed. Kraus, C.) Bratislava : Slovenský Tatran 2001, s. 76-77.

⁵³ Sláva, s. 78, 140.

⁵⁴ Sláva, s. 23, 58, 59, 61, 93.

⁵⁵ Sláva, s. 49-50.

⁵⁶ Sláva, s. 226.

⁵⁷ Sláva, s. 52, 239. Zdrojom pre meno slovanského boha Prowe bol Helmond.

⁵⁸ Sláva, s. 236. Zdrojom pre meno slovanského boha Triglav boli Vita Ottonis, Ditmar.

⁵⁹ Sláva, s. 219.

⁶⁰ Sláva, s. 119.

i Ganeša,⁶¹ Jáma, Varuna a pod.⁶² Z uvedených príkladov jasne vyplýva, že na jednej strane Kollár používa komparatívnu metódu mytológie,⁶³ paralelne a častejšie pritom uplatňuje metódu etymologickú, ktorá ho viedla často k fantastickým vývodom. Z hľadiska použitia vlastných skúseností je zaujímavé spojenie lev (zvíra časté vo výzdobe indických chrámov) – Černoboh (Kollárov nález údajných sôch Černoboga v podobe leva v Bambergu).⁶⁴

Treba však poznamenať, že idey o prepojení indoeurópskych panteónov boli v súvekej „odbornej“ literatúre časté, súčasne však súviseli s približovaním exotických indických božstiev Európanom najmä pomocou všeobecne známej grécko/rímskej antickej mytológie. O inšpirácii týmito často nepríliš vedeckými dielami nemôže byť pochyb.⁶⁵ Kollárovo spracovanie slovanskej mytológie sa nevymykalo súdobým poznatkom, náš autor svoje zdroje pomerne presne uvádza. Žiaľ pre oblasť indickej mytológie sa musel uspokojiť s dielami zahraničných autorov a s ich prekladmi sanskritských textov,⁶⁶ na ktorých staval svoje jazykovedné – etymologické vývody.

Samotná myšlienka o indicko-slovanskej príbuznosti pritom pochádza od Jozefa Dobrovského, ktorého Kollár cituje, využívajúc jeho stále veľkú autoritu na poli slavistiky: „*Celé staršj slawské pohanstvj gest indického původu. Bez pomoci indického Bohoslowj nelze než nedokonale slawské bohy vyswětlowati.*“⁶⁷

Kollár však túto ideu skutočne silne rozvinul, keď píše: „...*negen náš národ, ale naše předkřestánské náboženství z Indie pochádzj...*“⁶⁸ „...*obyčej matky Indie následowala dcera.*“⁶⁹ „*Proto nahlédnimež do oného kolébky Slawůw...*“⁷⁰ „*Awšak negen naši předkowé, Indowé...*“⁷¹ Z vyššie uvedeného jasne vyplýva stotožnenie Indov s predkami Slovanov a predstava Indie

⁶¹ Kollár našiel slovanský ekvivalent i pre tohto boha tradične zobrazovaného so sloňou hlavou.

⁶² *Sláwa*, s. 23, 52-55; oveľa podrobnejšie sa porovnávaníu venoval v dodatkoch s. 230-316.

⁶³ Pri súčasnom bádání v problematike porovnávanía indoeurópskej mytológie ale i jazykov je zrejmé, že Kollár mal v niektorých prípadoch pravdu, resp. bol veľmi blízko súčasného pohľadu.

⁶⁴ *Sláwa*, s. 55, 78. Pozri podrobnejšie: PODOLAN, Peter. Omyl Jána Kollára. In *Historyweb.sk*. [online] Dostupné na internete: <http://www.historyweb.sk/clanky/detail/omyl-jana-kollara#.UIALJHc_lw>

⁶⁵ Porovnaj priame citáty; *Sláwa*, s. 55-57.

⁶⁶ *Sláwa*, s. 25, 27. Kollár sa snažil oboznámiť so sanskritom, napr. žiada Michala Godru o mluvnicu sanskritu od Franka Boppa – *Grammatica critica linguae Sanscritae*. Berlín 1832, ktorú mu Godra skutočne poslal. Gramatiku Kollár úspešne využil a v diele sa niekoľkokrát na Boppa odvoláva. Listy Jána Kollára Michalovi Godrovi z 9. júna 1837 a 11. júla 1838. AMBRUŠ, ref. 2, s. 170-171, 186-187, 390. V rukopisnej pozostalosti Jána Kollára v Literárnom archíve Památníku národného písennictví, Praha [ďalej iba **LA PNP**] sa nachádzajú v zložke Signa Sanscritica zrejme Kollárove výpisky z vyššie uvedeného diela.

⁶⁷ *Sláwa*, s. 23. Jozef Dobrovský by zrejme nesúhlasil s Kollárovou argumentáciou, sám v iných dielach varoval pred mechanickými analógiami „Indománie“.

⁶⁸ *Sláwa*, s. 59, s. 226.

⁶⁹ U paralel k Sláve jedine indickú označuje v pomere ako matka k dcére, analógie susedných národov označuje iba ako sestry. *Sláwa*, s. 58, 93.

⁷⁰ *Sláwa*, s. 59.

⁷¹ *Sláwa*, s. 61.

ako slovanskej pravlasti a z toho prameniaca hrdosť – „[nie] každý národ europejský rovným právom na Indii a Sanskrit odvoláwati se může...“⁷²

Myšlienka o parentálnej analógii Kollára silne zaujala, pretože „mezi Indy (Sanskritem) a Slawy (Slawenčinou) auzký svazek anobř národnj pokrevnost se nalezá, toho důkazem gest netoliko řeč, etymologia, deklinace atd. obau národůw ale i giné věci, zwyky a obyčeje, zákony, obrady, hry a giné okoličnosti života...“⁷³ preto v dodatkoch,⁷⁴ kde sa ešte podrobnejšie venuje mnohým analógiám slovansko-indického života venoval priestor i oboznámeniu čitateľa s indickým náboženským systémom vôbec.⁷⁵ Najzaujímavejšie je porovnanie 63 indicko-slovanských podobností; ide o všeobecné „národné“ vlastnosti,⁷⁶ zhody v náboženstve a mytológii⁷⁷, jazyku⁷⁸ a etnologických prvkoch.⁷⁹ Týmto spôsobom sa snažil doplniť a vyjasniť obraz o slovanskej mytológii, o ktorej pochádzali z európskych

⁷² *Sláwa*, s. 155. O Kollárovom (pomerne neskorom) objavení teórie indickej kolísky pozri podrobnejšie v PODOLAN, Peter. Aspekty slovenskej historiografie generácie Jána Kollára a Pavla Jozefa Šafárika. In *Forum historiae* I, č. 1, 2007, s. 10-11. [online] Dostupné na internete: <<http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/67648/Podolan.pdf>>

⁷³ *Sláwa*, s. 155.

⁷⁴ Přjawkowé k obgasněj a potvrđenj předešlých listůw slaužej. In *Sláwa*, s. 153-358. Dodatky Kollár k dielu pridal, už keď bolo v tlači. Odhalil totiž „...úplne nový a veľký svet pre našu mytológiu a celý národný život. Nielen Sláva bohynja, aj všetci naši bohovia a bohyně a celá mytológia je indická!“ List Jána Kollára Ljudevitovi Gajovi z februára? 1839. AMBRUŠ, ref. 2, s. 196, 420; porovnaj list Pavla Jozefa Šafárika Waclawovi Aleksandrovi Maciejowskiemu z 12. februára 1839. JELÍNEK, Edvard (red.). *Slovanský sborník statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního i společenského života*. Roč. III. Praha : Tiskem a nákladem J. Otty, 1884, s. 601. „O Kollárově „Slávě Bohyni“ vím jen tolik, že posud nevyšla. Spisovateli prý vyšlo nové světlo o identitě Hindův a Slovanů, proto prý chce další traktát připojit ke svému dílu.“

⁷⁵ *Sláwa*, s. 155, 226-230, 316-324, 338. Zdá sa pritom, že opis indických bohov, posvätných kníh, sviatkov, chrámov nebolo iba čisto informatívny, ale pre citlivého zanieteného Slovana šlo súčasne o predstavenie náboženského sveta jeho „predkov“, ku ktorému sa mohol hlásiť i on sám v 19. st. Aj hmotné pamiatky Slovanov – modly, sochy a chrámy sa údajne podobajú indickým. Slovania si teda mali priniesť „...nejaké známosti v malířství, řezbářství a stavitelství již z Indie...“ Porovnaj *Slovník slavjanských umělcův všech kmenův, jmenovitě malířův, řezbářův, litcův a krasostavitelův, od nejstarších časův až k nynějšímu věku s krátkým životopisem a udáním znamenitějších, zvláště národních výtvorův od Jana Kollára*. In KOLLÁR, Jan. *Cestopis obsahující cestu do Horní Italie a odtud přes Tyrolsko a Bavorsko, se zvláštním ohledem na slavjanské živly roku 1841 konanou a sepsanou od Jana Kollára. S vyobrazeními, též i se slovníkem slavjanských umělcův všech kmenův od nejstarších časův k nynějšímu věku, s krátkým životopisem a udáním znamenitějších, zvláště národních výtvorův*. (ed. Jakubec, J.) Praha : Nákladem J. Otty, 1907, s. 541-542. URBANCOVÁ, Viera. Slawische Aspekte in der Ethnographie und Mythologie der slowakischen Wiedergeburt. In *Ethnologia Slovaca et Slavica*, XXIV-XXV, 1992-1993. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 1993, s. 254-255.

⁷⁶ Charakter mäkký, tichý krotký, milujúci pokoj, láska k náboženstvu, roľníctvo, pohostinstvo, „bezžebráctvo“, nekradnutie, trúchlivý duch spevu a hudby, baníctvo, zakopávanie pokladov a i. Pozri podrobnú analýzu týchto prvkov v Kollárovej *Krátičkej známosti národu Slowanského* (1825, 1844). PODOLAN, Peter. *Krátičká známost národu Slowanského Jána Kollára*. In *Štúdie k jubileu Pavla Jozefa Šafárika*. Historia nova II – 2011 – 1. Bratislava : Stimul, 2011, s. 39-58. [online] Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/HinoII-2011-1.pdf>

⁷⁷ Viera v jedného najvyššieho boha, zadržovanie dychu z úcty k bohom, bájoslovné kone, uctievanie ohňa, vody, „hlásání bohom sláwy“, zobrazovanie bohov na zástavách, biela farba, obľuba čísla 7, modly pod stromami a i.

⁷⁸ Podobnosť osudov jazyka, osobné mená, mená od bohov (Sláva!), výslovnosť a i.

⁷⁹ Nosenie bohov na žrdi (Morena), stavenie májov, oblievačka, viacero zvykov pri svadbe, zvyky pri pôrode, úcta k starším, pálenie vdov, tanec kolo, strieľanie na vtáka (hra) a i.

prameňov iba pomerne kusé informácie.⁸⁰ Dôležitým vodidlom k slovansko-indickej príbuznosti boli i štúdie súdobých jazykovedcov, na základe ktorých Kollár tvrdí, že Slovania odtrhli od Indov v 7. – 8. storočí p. n. l. a prišli z Ázie do Európy kvôli preľudneniu krajov pri Gange,⁸¹ sú teda „...*neymladšj synowé a wystehovalci z Indie...*“⁸²

Údajná zmena pôvodného mena Slav- na Slov- sa udiala prevzukovaním samohlásky *a* na samohlásku *o*. Tento mechanizmus ale nebol prirodzený a jeho dôvodom mali byť náboženské príčiny (prijatie kresťanstva) a sťahovanie národov (ovplyvnenie jazyka putujúcimi kmeňmi).⁸³ Zvlášť romantický charakter má opis núteného prevzukovania kvôli presadeniu sa kresťanstva na úkor pohanského kultu Slávy.⁸⁴ Zároveň presadenie kresťanských (Kollárom vnímaných až pejoratívne, „mníšskych“) morálnych pravidiel, skromnosti a odmietania „svetskej slávy“ úzko spája so zrieknutím sa bohyně Slávy.⁸⁵ „*Gméno Slaw, Sláwa, tak nábožného gako i z mravného ohledu, uráželo čisté uši a kagcej srdce prawých krěšťaniuw, zwlášte mnichuw a duchownjkuw.*“⁸⁶ Pri prevzatí kresťanstva sa Slovania vzdávali tak „národných“ osobných mien,⁸⁷ ako i svojho etnonyma⁸⁸ – „*mjsto domnele chlubného, protikřěšťanského Slaw Slawen, woleno a psáno radegi neviněgšj Slow Slowěnjn;*“ ktoré vraj znelo ako „*skromněgšj a pobožněgšj...*“⁸⁹ Z pohanstvo evokujúceho Slav- sa teda stalo Slov-, pričom tu zohrala úlohu i etymologická príbuznosť so „Slovo“ a mystické spojenie Slovanov priamo so „Slovom Božím“.⁹⁰

Pritom slovanský jazyk používaný i Konštantínom a Metodom a používajúcim hlásku *o* Kollár považuje za Bulhari, Valachmi, Albáncami a Grékmi kontaminovaný jazyk.⁹¹ Kresťanská cyrilo-metodská misia tak rozšírila používanie formy Slov- do Uhorska

⁸⁰ Porovnaj *Sláwa*, s. 59.

⁸¹ *Sláwa*, s. 93.

⁸² *Sláwa*, s. 226.

⁸³ *Sláwa*, s. 86.

⁸⁴ *Sláwa*, s. 98-101. Kollár menuje dogmatické pravidlá ničenia modiel, opisuje ako boli súčasťou pohanského náboženstva nazvané diabolskými, zlými a zakázanými.

⁸⁵ *Sláwa*, s. 101-109.

⁸⁶ *Sláwa*, s. 101.

⁸⁷ *Sláwa*, s. 104, 110, 120-127. Knieža Rastislav pre údajne pohanský charakter -slav používal skrátené meno Rastic. Inak zo slovanských mien „národná prípona“ -slav nevyzmla. Počet osobných mien takto zakončených v historických záznamoch je podľa Kollára prevažujúci (napr. Bole-slav). Túto diskrepanciu Kollárovej analýzy zapríčinili predovšetkým rukopisné falzy *Libušin soud (Rkp. Zelenohorský)* a *Rkp. Královédvorský*. Kollár analyzoval i *Slovo o pluku Igorovom* a Nestorovu kroniku. Metódu štatistiky pri rozbere literárneho diela použil už krátko po absolvovaní bratislavského lýcea. Porovnaj KOLLÁR, Ján. *Pamäti z mladších rokov života*. (ed. a prel. Rosenbaum, K. a Goláň, K.) Bratislava : Tatran, 1972, s. 143.

⁸⁸ *Sláwa*, s. 105, 109-110.

⁸⁹ *Sláwa*, s. 105.

⁹⁰ *Sláwa*, s. 105.

⁹¹ *Sláwa*, s. 91-92, 109-110. (Pra)Bulharov Kollár pokladal (s až pejoratívnym nádychom) za uralsko-čudský národ. *Sláwa*, s. 120.

k Slovákom⁹² (!) a odtiaľ k ostatným Slovanom, čo Kollár chápe negatívne. Autori prameňov, ktorými Šafárik dokladal prioritu formy Slov- tak pochádzajú takmer všetci z prostredia duchovenstva⁹³ a súčasne z bulharského okruhu⁹⁴ – a Kollár im de facto upiera neustrannosť.⁹⁵ Nesúhlasí ani s odvodzovaním mena Slovan, Slovák od „človek“.⁹⁶

Preto i etnonymum Slovák znelo údajne najprv Slavák alebo „*raděgi Slaw*“ a potom bolo prehláskované.⁹⁷ Rovnako to bolo s pojmom *strava* zachytenom Jordanesom na pohrebe Atillu (strova) a i s pokrikom *mar ha – mor ho*, „...*se kterým podle svědectwí Ammiana r. 358 Tatransko-Slawštj Sarmatae limigantes proti Jazygům a rjmskému cjsaři Constantinovi bog začali...*“⁹⁸ I zo starovekých Satagov stali sa Sotáci.⁹⁹ Aj maďarčina zakonzervovala staré slovanské slová s hláskou *a*, „...*které Maďari [...] původně z ust Tatranských Sláwůw čili Slowákůw slyšeli v časjch predcyrillských, prvé než apoštolé a knihy z Bulharska k nim byli došli...*“¹⁰⁰

Skutočnosť, že Maďari nazývali Slovákov, Slovincov (Windov) a Slavóncov rovnako Tot, Totság a pod. a tiež fakt, že sa tieto etnonymá objavujú iba v susedstve Tatier a Dunaja, v Panónii a Illyricu je dôkazom, že „...*gsou prabydlitelé Tatransštj, gako to i některá, nepochybne od nich začerstwa sem donešená, indickosanskritská slova ukazují...*“¹⁰¹ a teda „*pravlast Sláwůw w Europě gsau Tatry.*“ pričom „...*ginj kmenowé slawštj, gestli ge kdy kde na sobě nosili [meno ako Slovinec, Slovák a pod.], odtudto ge s vypuzenjm swým skrze Cely*

⁹² Meno Slováci sa teda prvé prehláskovalo na Slov-. Kollár však súčasne Slovákom pririekol nielen cyrilometodské ale i veľkomoravské dedičstvo: „...*účinkovánj Cyrilla, Methoda, Gorazda a giných Bulharských pomocnjkůw mezi Slowáky...*; ... *několikročné biskupstwí Methodowo w Nitrě...*“; „*U Slowákůw po dnes widěti staré chrámy, věže, obrazy a zřjceniny klášterůw někdegsjho řeckého wyznánj, w nichž se nepochybne w bulharskocyrillském nářečj služby wykonáwali a knihy čjtali.*“ *Sláwa*, s. 109, 92. Kollárova zmienka o pôsobení Metoda v Nitre je omylom prevzatým z dobovej historiografickej spisby; rovnako však ide o zvýraznenie slovenského podielu na veľkomoravskom dedičstve. Kollár veril aj kvôli stopám v jazyku a piesňach, že Slováci kedysi patrili k východnej cirkvi. Porovnaj List Jána Kollára Stevanovi Stratimirovičovi z 2. marca 1834. AMBRUŠ, ref. 2, s. 136-137, 343, podobne list Wacławowi Aleksandrovi Maciejowskiemu z 3. septembra 1835. *Tamže*, s. 149-150, 364-365.

⁹³ Ku kresťanstvu a duchovenstvu zastáva Kollár kvôli zničeniu pôvodnej pohanskej slovanskej kultúry až nepriateľský pomer: „*Čas tedy už věru aby sme ty mnišské kukly a kapuce z krásného našeho národnjho gména složili, které mu tíseň času a národůw a zlerozumné pokornjčkowánj na hlavu wstrkly...*“ *Sláwa*, s. 151-152.

⁹⁴ *Sláwa*, s. 101. Najmä Ján Exarch, Gregor, Mních Chrabr, dokonca i Cyril a Metod. *Sláwa*, s. 91, 129.

⁹⁵ Kollár Šafárikove pramene spochybňuje niekoľkými spôsobmi, v prípade Jána Exarcha o. i. aj preto, lebo vydavateľ údajne svojvoľne zamenil všetky signifikantné hlásky *a* za *o*. *Sláwa*, s. 144.

⁹⁶ *Sláwa*, s. 148.

⁹⁷ *Sláwa*, s. 131-132.

⁹⁸ *Sláwa*, s. 99, 131. Kollár teda jasne považuje Sarmatov limigantes za Slovanov a privlastňuje im hrdinskú historiku o útoku na cisára Konštantína.

⁹⁹ *Sláwa*, s. 131. Šafárik aj v *Slovanských starožitnostiach (Starožitnosti, zv. I., s. 65, 279, 287.)* uvádza, že Satagovia boli predkami Sotákov. Kollár túto skutočnosť použil na preukázanie prehláskovania *a – o*.

¹⁰⁰ *Sláwa*, s. 132. Kollár tu opäť zdôrazňuje, že Slováci naučili Maďarov výrazy k roľníctvu a hospodárstvu vôbec.

¹⁰¹ *Sláwa*, s. 132 Ide o slová ako Nitra, Magura, Tatra, Fatra, Matra.

do gíných kragin byli prinesli.“¹⁰² Okrem názoru o kolíske Slovanov pod Tatrami, v Podunajsku, Slováci teda predstavujú zvyšok Slovanov pred kmeňovým rozdelením, pričom jediní zostali na pôvodnom mieste. Tento názor Kollár dopĺňa svojou etnogenetickou tézou o pôvode Slovanov z Indie – Slovania sa teda v prvom kroku presunuli z Indie pod Tatry ešte ako celok „Slávi“ a postupne sa potom rozčlenili kmeňovo a či už sami alebo kvôli Keltom sa rozišli po okolí.

Sláva Bohyně... sa vlastným zameraním na národné mená nevymyká spomedzi Kollárových predchádzajúcich vedeckých spisov. Historické konštrukcie tu hrajú iba sekundárnu úlohu opory pre Kollárovo tvrdenie o pôvodnej forme národného mena Slovanov. Kollár pôvodne bezproblémovo používal formu Slovania, slovenský (v zmysle slovanský), čoskoro však svoj názor zmenil a v neskorších dielach či vydaniach diel starších nájdeme výhradne formu Slávi, Slavjani. Kollárovi sa toto meno lepšie hodilo pre umelecké spracovanie a išlo vlastne o jeho osobný názor, pre podporu ktorého vydal celý spis.

Na mnohých miestach je zrejmé, že bol Kollár ovplyvnený Šafárikovými *Slovanskými starožitnosťami*, no rovnako aj jeho staršími dielami. Šafárikovo odsúdenie bádateľských snáh o osvetlenie „prehistorickej“ doby, teda doby bez dochovaných písomných záznamov a tiež skutočnosť, že sa z tohto dôvodu bližšie nevenoval teórii o pôvode Slovanov z Indie, podnietili Kollára, aby sa problematikou začal zaoberať sám. Množstvo analógií, ktoré našiel a ich syntéza do dodatkov, spôsobilo dokonca oddialenie vydania celého diela. Podrobné spracovanie slovansko-indických podobností vo svojej komplexnosti nemá obdoby nielen v súdobej ale i súčasnej literatúre.

Tak ako táto práca uzatvára špecifickú líniu prác venovaných menám národov či kmeňov, v druhej línii stojí na počiatku mytologicko-archeologických Kollárových prác a už jej nastavenie predznamenáva aj ich úroveň.

Ohlas tejto Kollárovej práce nebol najlepší. Šafárik dielo v súkromnej korešpondencii odsúdil, hoci osobne sa mu akiste neodvážil protirečiť.¹⁰³ Pomerne rázne (a ironicky) o diele

¹⁰² *Sláva*, s. 132-133. Tému o vyhnaní Slovanov Keltmi Kollár prevzal z Šafárikových *Slovanských starožitností*. *Starožitnosti*, zv. I., s. 274-278, 420.

¹⁰³ List Pavla Jozefa Šafárika Michailovi Petrovičovi Pogodinovi z 22. novembra 1839. „Kollárova kniha „*Sláva Bohyně*“ nelíbí se mi nijak: takové díla způsobují jen zmatky. Co v nich nového a pravidelného jest, lze na archu napsati. Ostatní jest pravý Rudbekizmus. Neznaje sanskritu ani staroslovenštiny ani mythologie důkladně chce nyní quantitatem incognitam per incognitam určití...“ Citované podľa PASTRNEK, František. O starožitnických spisech Kollárových. In PASTRNEK, František (ed.). *Jan Kollár, 1793-1852. Sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce „Slávy dcery“ na oslavu jeho stoletých narozenin*. Vídeň : Český akademický spolek ve Vídni a Slovenský akademický spolek „Tatran“ vo Viedni, 1893, s. 236. V liste Wacławovi Aleksandrovi Maciejowskiému vyjadril Šafárik svoje výhrady ku Kollárovej metóde ešte viac satiricky: „Myslil bych, na jeho etymologiích budeš mítí dosti co louskati, pokud budeš živ, a kdyby Ti Bůh popřál, co žádnému, věku Metuzalémova. Až dosud byli ste Vy, Poláci (Rakowiecki atd.), prvními etymology světa – nyní Vám však, příteli,

Vlastimila Kamarýta informoval František Ladislav Čelakovský, bez toho aby ho vôbec videl.¹⁰⁴ Naproti tomu Jozef Jozefovič Jungmann si prácu cenil: „...srovnání *Mytologie Indické se Slowanskou náleží mezi věci nejvýbornější, a mne nejmilejší, které jsem kdy v jakémkoli jazyku četl.*“, ku Kollárovej teórii o odvodení mena Slovanov od bohyne Slávy sa ale aj on stavia váhavo.¹⁰⁵ Napriek Kollárovej usilovnej práci sa dielo stalo slepou uličkou a pomerne rýchlo upadlo do zabudnutia.

Sláwa Bohyně a původ gména Slawuw čili Slawjanuw... by Ján Kollár

This study focuses on history and historicism in the work of Ján Kollár *Sláwa Bohyně a původ gména Slawuw čili Slawjanuw...* [The Goddess Fame/Glory (Sláwa) and Origin of the name Slaw or Slawjan...] (1839). Historism appeared even in Kollár's early writings and he had a specific approach to its scholarly analysis. The works of Jan Kollár contain a huge amount of historic facts however none of them are really historiographic. His academic methods were based on pieces of information in original sources but he also believed that old myths and songs contain important data as well. The etymological (or rather a linguistic) method was considered to be a popular and widespread method of the period. However its results are doubted from a current point of view. In presented work, Kollár described a fictitious goddess “Sláva” (Glory/Fame), the alleged Slavic national divinity, her attributes as well as believed religious or mythological songs of Slavic folk. From her name he also originated the Slav's name (Sláva – Slavs). In the appendix, he depicted an extensive analogy between the Slavs and Indians, based mostly on comparison of their mythology.

Keywords: Ján Kollár (1793 – 1852), work *Sláwa Bohyně a původ gména Slawuw čili Slawjanuw...*, Slavic historiography, Slavic mythology, religion, etymology, Slavic-Indian analogy, 30th years of the 19th century

http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=historia_nova

PODOLAN, Peter. *Sláwa Bohyně a původ gména Slawuw čili Slawjanuw... Jána Kollára*. In *Štúdie o dejinách*. Historia nova 6. [online] Bratislava : Stimul, 2013, s. 82-94. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/Hino6.pdf>

tento [J. K.] *palmu vytrhl!* – nad jeho odvozovaním *Vašeho poctivého jména* [Poliakov] *od phallus (!), lingam (!) musíte pocítiti srdečnou radost.*“ List Pavla Jozefa Šafárika Waclawovi Aleksandrovi Maciejowskému z 20. januára 1840. JELÍNEK, ref. 74, s. 603.

¹⁰⁴ „*To jediné vám oznamuji, že Kollár běře předplacení a již i tiskne: „Sláva bohyně a původ jména Slávův etc.*“ *Jak z návěstí toho vysvitá, nemoha se Slávy nic v Evropě poříditi, odebral se do Asie k brahmínům, a tam se vyučil hluboké moudrosti. Učené bliktry! Není-li vám líto dvou zl. stř., volno vám se přeplatiti.*“ List Františka Ladislava Čelakovského Vlastimilovi Kamarýtovi z 13. mája 1838. *F. L. Čelakovského sebrané listy*. Praha : Nákladem Dr. Ed. Grégra, 1865, s. 357.

¹⁰⁵ List Josefa Jozefoviča Jungmanna Jánovi Kollárovi z 5. januára 1840. *LA PNP*, Fond Jan Kollár.